

lamış ve her âyeti, umumiyetle bu "kitab"ların bir babı olarak kabul etmiştir. Eserin baş tarafında, Kur'an-ı Kerim'in muhkem ve müteşâbih âyetlerden meydana geldiğini, muhkem âyetlerin Kur'an'ın aslını oluşturduğunu, müteşâbih olanların taşıdığı hükümlerin ise yalnız muhkem âyetler vasıtasıyla, bir de Allah elçisi Hz. Muhammed'in açıklamaları ve hükümleriyle anlaşılacağını belirtmiş, Hz. Peygamber'in de "Allah adına" emirler verip yasaklar koyduğunu, bazı şeyleri farz, bazılarını haram kıldığını, dolayısıyla âyetin hadisi neshettiği gibi, hadisin de âyeti nesh ve tahsis ettiğini ifade etmiştir. Âyetleri bâtinî bir anlayışa göre değil, zâhirlerine göre tefsir etmenin bir esas ve zaruret olduğunu, umumun hususa (bk. ÂM, HÂS) daima tercih edildiğini göz önünde tutarak tahsis* edici başka bir âyet, hadis ve icmâ bulunmadığı sürece âyetleri kesinlikle umumu üzere mânalandırmak gerektiğini belirtmiş ve daha sonra (vr. 4^b-5^a), yapmak istediği işi bu esaslar dahilinde yapacağını söyleyerek metodu özetlemiştir.

Tefsir kelimesi yerine **te'vil** kelimesini kullanan müellif, âyetin hükme mesnet teşkil eden kısmını "te'vilü kavlihî (kav-lillâhî) teâlâ" başlığı altında verdikten sonra, çoğu zaman hükümün mahiyet ve şumulünü ortaya koyacak bir soru sorar, sonra da âyetin tamamını veya yerli kısmını zikreder; ardından da ilgili ahkâm hadislerini ve varsa ilgili diğer âyetleri sıralar. Bazan da diğer âlimlerin konuyla ilgili görüşlerine ve delillerine yer verir; sahâbenin görüşlerini ve varsa ittifak veya ihtilâf ettikleri hususları anlatır. Bundan sonra kendi görüş ve tercihini belirtir; en sonunda da bu görüş ve tercihini benimseyen mezhep sahibi imamlarla diğer müctehid ve âlimlerin adlarını sayar. Konusu itibarıyla daha çok bir fıkıh kitabı görünümünde olan eserde yer yer orijinal fikir ve açıklamalar bulunduğu gibi, fazlaca tekrarlara ve sayfalarca süren izahlara da rastlamak mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (nşr. Rızâ-Teceddüd), Tahran 1391/1971, s. 260; Tahâvî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Vezirköprü Fazıl Ahmed Paşa Ktp., nr. 814; *Keşfü'z-zunûn*, I, 20; Ramazan Şeşen, *Nevâdirü'l-mahfûzâtü'l-'Arabiyye*, Beyrut 1400/1980, II, 182; Ali Şevâh İshak, *Mu'cemü muşannefâtü'l-Kur'âni'l-Kerim*, Riyad 1403-1404/1983-84, I, 97.

M. NAZİF ŞAHİNOĞLU

AHKÂMÜ'L-KUR'ÂN

(Ahkâmı Kur'an)

Hanefî âlimlerinden
Cessâs'ın (ö. 370/980)

ahkâm âyetlerinin tefsirine dair eseri.

Ahkâmü'l-Kur'ân sahasında yazılan ilk örneklerden biri olup daha sonra kaleme alınan ahkâm tefsirlerine tesir etmiştir. Eserde süreler Kur'an'daki sıralarına göre ele alınmış, ancak bütün bir sürenin değil, sadece içinde bulunan ahkâm âyetlerinin açıklaması yapılmıştır. Ahkâm âyeti bulunmayan sürelere ise eserde yer verilmemiştir. Diğer taraftan süreler, âyetlerin ilgili olduğu konu ve muhtevaya göre, fıkıh kitaplarındaki gibi "bab" vb. başlıklar altında işlenmiştir.

Müellif ahkâm âyetlerini tefsir ederken usul ve fûrû meselelerine, bunlarla ilgili sahâbe ve tâbiîn görüşlerine, mezhep ihtilâflarına, tarafların delillerine geniş ölçüde yer vermekte, sonunda Hanefî mezhebinin görüşlerini naklî ve

aklî delillerle savunmaktadır. Bu arada, Hanefî mezhebinin koyu bir müntesibi olarak dikkati çeken müellifin zaman zaman diğer mezhep âlimlerini sert bir üslûpla tenkit ettiği de görülmektedir. Mezhep ihtilâflarına da yer veren eser, bu yönüyle mezhepler arası mukayeseli bir hukuk kitabı mahiyetindedir. Âyetler tefsir edilirken ayrıca nüzûl sebepleri açıklanmakta, nâsîh ve mensûhlar belirtilmektedir. Bunun yanı sıra zaman zaman edebî tahliller yapılmakta, Arap şiirinden deliller getirilmektedir. Bundan dolayı *Ahkâmü'l-Kur'ân*, sonraki asırların sadece fakih ve müfessirlerinin değil, edebiyatçıların da müracaat kitabı olmuştur.

Eserin birçok kütüphanede yazma nüshaları vardır (bk. Brockelmann, *GAL*, I, 204; *Suppl.*, I, 335; Sezgin, *GAS*, I, 445). İlk defa Kilisli Rifat ve Karahisar mebusu Kâmil Efendi tarafından, İstanbul kütüphanelerindeki yazma nüshaları esas alınarak üç cilt halinde yayımlanmış (İstanbul 1335-1338), ayrıca 1347 yılında Kahire'de basılmıştır. Eserin Muhammed Sâdik Kamhâvî tarafından tenkitli bir neşri de yapılmıştır (Kahire, ts., I-V).

BİBLİYOGRAFYA :

Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, İstanbul 1335-38, I-III; Brockelmann, *GAL*, I, 204; *Suppl.*, I, 335; Sezgin, *GAS*, I, 445; Hüseyin ez-Zehbî, *et-Tefsîr ve'l-müfessirîn*, Kahire 1381/1961-62, III, 104-109; Ö. Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, İstanbul 1983, I, 390-391; Ali Şevâh İshak, *Mu'cemü muşannefâtü'l-Kur'âni'l-Kerim*, Riyad 1403/1983, I, 98; Abdurrahman Utbe, *Ma'a'l-Mektebetü'l-'Arabiyye*, Beyrut 1404/1984, s. 374; Mevlüt Güngör, *Cassâs ve Ahkâmü'l-Kur'ân*, Ankara 1989.

YUNUS VEHBİ YAVUZ

AHKÂMÜ'L-KUR'ÂN

(Ahkâmı Kur'an)

Şâfiî fakih ve müfessir
Kiyâ el-Herrâsî'nin

(ö. 504/1110)
ahkâm âyetlerinin tefsirine dair eseri.

İmam Şâfiî'nin Beyhakî tarafından derlenen *Ahkâmü'l-Kur'ân*'ı ahkâm âyetlerinin tamamını ihtiva etmediği için, Kiyâ el-Herrâsî diye tanınan Ebü'l-Hasan İmâdüddin Ali b. Muhammed et-Taberî'nin bütün ahkâm âyetlerini tefsir eden bu eseri Şâfiîler'ce en önemli fikhî tefsirlerden biri olarak kabul edilmiştir. Eserde âyetler tefsir edilirken önce muhtemel mânaları üzerinde du-

